

Korkeakoulujen osastot ja ainelaitokset kilpailuvaltiollistumisen rakentajina ja vastustajina 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa: Tapaustutkimuksina Joensuu ja Lappeenranta

Mikko Kohvakka

Eri tavoin skaalautuneet institutionaaliset logiikat ohjaavat korkeakoulujen strategisia valintoja ja käytännön opetus- ja tutkimustoimintaa. Tässä artikkelissa tarkastelen, mitkä tekijät ohjasivat korkeakoulujen osastojen ja ainelaitosten toimintaa Lappeenrannassa ja Joensuussa 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa, ja miten ne asemoituivat osaksi kilpailuvaltiollistumiskehitystä Suomessa.

Johdanto

Sami Moision (2012, 163–164) mukaan suunnittelu- ja kilpailuvaltioideologioiden yhteen-törmäys 1980-luvulla muodosti Suomessa vaiheen, jolloin ”keynesiläinen hyvinvointidis-kurssi” ja ”hayekilais-schumpeterilainen kilpailukykydiskurssi” kohtasivat ja asettuivat limittäin moniaikaisina poliittisina toimintaperiaatteina. Kilpailu(kyky)ajattelu ja -politiikka tulivat 1980-luvulla asteittain myös korkeakouluihin, joiden odotettiin tukevan yhteis-kuntaa yhä laajemmassa määrin. Yhteiskunnan eri tasoilta säteilleet toiveet ja vaatimukset olivat niin moninaiset, että oli olemassa riski niiden ajautumisesta ristiriitaan paitsi keske-nään myös korkeakoulujen omien tavoitteiden ja toimintalogiikoiden kanssa (Kerr 1994, 7; Hakala & Ylijoki 2001).

Aikaisempi tutkimus on perehtynyt varsin seikkaperäisesti korkeakoulujen toimintaan eri intressien, tavoitteiden ja tehtävien ristipaineessa. Tutkimuksissa on osoitettu, kuinka korkeakoulut ovat eri aikoina ja eri paikoissa palvelleet tiedeyhteisön lisäksi niin kirkkoa, valtiota, alueita, hallitusta, elinkeinoelämää, kansaa, yksilöitä kuin ylikansallisia valtakes-kittymiä (Tight 2003; Scott 2006). Suomalaisessa korkeakouluhistoriassa on 1990-luvulta lähtien ollut vallalla vahva yhteiskuntahistoriallinen suuntaus, joka lähestyy korkeakoulu-tuksen muotoja, käytäntöjä ja sisältöjä nimenomaan yhteiskunnallisen muutoksen näkökul-masta (Nevala 2006, 308). Tämän näkökulman edustajat ovat nähneet korkeakoulujen ja yhteiskunnan välisen suhteen vahvan vuorovaikutteisena; korkeakoulut eivät vain sopeudu

yhteiskunnallisiin reunaehtoihin, vaan toisinaan myös muokkaavat niitä itse (ks. esim. Klinge 1990; Kivinen ym. 1993; Nevala 1999; Kaarninen 2000; Salo 2003).

Tämä artikkeli kytkeytyy osaltaan korkeakoulututkimuksen yhteiskuntahistorialliseen koulukuntaan, mutta tuo siihen uudenlaisen Suomen aluerakenteen muokausprosesseja painottavan perspektiivin (ks. Moisio 2012). Näin ollen artikkeli ei edusta puhdasta historian tutkimusta, vaan hyödyntää ranskalaisten annalistien hengessä ihmis- ja yhteiskunta-maantieteen ja sosiologian tarjoamia ajatusmalleja ja analyttisiä työkaluja (Burke 1990). Tukeutumalla maantieteilijöiden keskuudessa vahvan aseman saaneeseen *skaalan* käsitteeseen sekä sosiologien alun perin lanseeraamaan *institutionaalisen logiikan* käsitteeseen, pyrin osoittamaan, että korkeakoulut ovat – ajasta ja paikasta riippuen – ottaneet enemmän tai vähemmän aktiivisesti osaa suomalaisen yhteiskunnan tilallisen rakenteen tuottamiseen ja jäsentämiseen; ne ovat antaneet merkityksiä milloin paikallisuutta, milloin taas kansallista ja/tai kansainvälistä skaalaa vahvistaville sosiaalisille, taloudellisille ja poliittisille prosesseille.

Lähestyn hyvinvointi- tai sääntelyvaltiollistumisen ja kilpailuvaltiollistumisen murroskohtaa kahden korkeakoulun, erikoistuneen/homogeenisen Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun (LTKK) ja monitieteisen/heterogeenisen Joensuun yliopiston (JOY) tutkimus- ja opetustoiminnasta käsin. Vallalla olevasta käytännöstä poiketen tarkasteluni kohdistuu kokonaisen yliopisto-organisaation sijasta osasto- tai laitostason toimintaan, joka on perinteisesti saanut vähemmän huomiota osakseen korkeakouluhistorian tutkimuskentällä. Tarkastelemalla LTKK:n energiatekniikan, konetekniikan ja tuotantotalouden osastojen sekä JOY:n fysiikan ja kemian laitosten, kooltaan pienen yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja Karjalan tutkimuslaitoksen yhteiskuntatieteellisen osaston tekemiä valintoja 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa artikkeli etsii vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten laitosten/osastojen eri tavoin skaalautuneet institutionaaliset logiikat sekä käytännön toiminta suhteutuivat alkavaan kilpailuvaltiollistumiskehitykseen ja sen painottamiin logiikoihin ja aluerakenteen muotoihin?
2. Syntyikö laitosten/osastojen sisällä ”skaalavastarintaa” tai paineita suunnata (skaalata) toimintaa tavalla, jonka voi tulkita vastustaneen kilpailuvaltiollistumisen logiikoita ja niiden painottamia aluerakenteen muotoja?

Määrittelen seuraavaksi käyttämäni institutionaalisen logiikan ja skaalan käsitteet, esitän perustelut tutkimuskohteiden valinnalle ja aikarajaukselle sekä kuvaan käyttämäni tutkimusaineiston ja analyysitavan. Tämän jälkeen luon kontekstin varsinaiselle analyysilleni esittelemällä tiiviisti 1980-luvulla alkaneen kilpailuvaltiollistumiskehityksen ominaispiirteet ja painopisteet alueellisen rakenteen perspektiivistä käsin. Varsinaisen analyysiosion olen jakanut kahtia siten, että käyn ensiksi läpi LTKK:n osastot, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan JOY:n laitoksia. Aivan lopuksi kokoan analyysini tulokset yhteen, ja pohdin lyhyesti, mitä uutta ne tuovat korkeakoulututkimuksen kentälle.

Avainkäsitteet, tutkimuskohde ja -aineisto

Yhteiskunnan eri tasoilla, myös korkeakouluissa, vallitsee useita eri *institutionaalisia logiikoita* (Thornton ym. 2012, 2; ks. myös Spicer 2006, 1468) eli historiallisesti muotoutuneita materiaalisia ja diskursiivisia tapoja rakentaa yhteiskuntaa sekä nähdä ja arvottaa institutionaalisia järjestyksiä (institutional orders), kuten (akateemista) professiota, valtiota, markkinoita, yrityksiä ja paikallisia yhteisöjä. Tämän artikkelin näkökulma on korkeakoululähtö-

nen. Näen korkeakoulut käytäntöteorian (practice theory) hengessä strategisina toimijoina, jotka eivät pelkästään myötäile yhteiskunnassa vaikuttavia rakenteita ja logiikoita, vaan tuottavat niitä myös itse (Bourdieu 1977; Lawrence ym. 2009). Korkeakoulut koostuvat eri tieteenalojen ja ainelaitosten muodostamista pienistä maailmoista (Clark 1987) tai heimoista (Kekäle 1997; Ylijoki 1998; Becher & Trowler 2001), joilla on omat episteemiset perinteet, toimintakulttuurit, rahoituslähteet, tutkimusaiheet, yleisöt ja yhteistyökumppanit (Hakala & Ylijoki 2001; Välimaa 2008) – enemmän tai vähemmän toisistaan poikkeavat institutionaaliset logiikat.

Korkeakoulujen ja niiden laitosten institutionaaliset logiikat, suunnitelmat, päätökset, valinnat sekä varsinainen tutkimus- ja opetustoiminta ovat kaikki *skaalattuja* neuvotteluprosesseja, joissa korkeakoulut ja laitokset ottavat kantaa joidenkin toimijoiden ja tietynlaisen tilallisen muodon puolesta (vrt. Kaiser & Nikiforova 2008; Fraser 2010). Toisin sanoen korkeakoulujen laitosten omaksumilla institutionaalisilla logiikoilla ja niiden ohjaamalla toimintaprosesseilla voi olla territoriaalisia (paikallisia/kansallisia) tai deterritoriaalisia (kansainvälisiä ja/tai ylikansallisia) skalaarisia ulottuvuuksia ja seuraamuksia (Mansfield 2005), joilla on vaikutusta paitsi väestöön ja joidenkin intressiryhmien etuihin myös yhteiskunnan alueelliseen rakenteeseen ja kehitykseen. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että institutionaaliset logiikat ja niihin nojaavat korkeakoulujen toimintaprosessit voivat skaalautua myös siten, että ne eivät ole ristiriidassa keskenään tai syrjäytyä toisiaan. Tällöin ne eivät synnytä skaalavastarintaa, vaan elävät rintarinnan, asettuvat limittäin tai sulautuvat yhteen tavalla, joka ei nosta mitään skaalaa tai tietyllä tavalla skaalautunutta intressiryhmää selkeästi muiden yläpuolelle (vrt. Kodeih & Greenwood 2014, 9). Nämä ovat kuitenkin aina empiirisiä kysymyksiä, jotka täytyy selvittää tapauskohtaisesti.

Valitsemani tutkimustapaukset koostuvat kahdesta vuonna 1969 toimintansa aloittaneesta korkeakoulusta ja niiden tieteenalakuultuureiltaan hyvin erilaisista osastoista/laitoksista. Tarkastelen LTKK:n osalta kahta tekniikan osastoa (energia- ja konetekniikka) ja yhtä tekniikkaa ja taloustieteitä yhdistävää osastoa (tuotantotalous). JOY:n osalta fokukseni on yhtäältä kahdessa luonnontieteen laitoksessa (fysiikka ja kemia). Toisaalta luon katseeni kahteen tiivistä kanssakäymistä harrastaneeseen yhteiskuntatieteen yksikköön (yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja Karjalan tutkimuslaitoksen yhteiskuntatieteellinen osasto) ja etenkin niiden aluetutkimukselliseen kytkökseen. Näin minun on mahdollista tehdä selkoa siitä eri tavalla skaalautuneesta institutionaalisten logiikoiden variaatiosta, mikä vallitsi korkeakoulujen sisällä. Täten voidaan välttää liian monoliittinen ja yksinkertaistettu kuva korkeakouluinstituutioista, millainen saattaisi syntyä, mikäli tutkimuksen fokus olisi pelkästään korkeakoulukentän tai korkeakoulun johdon tasolla (Clark 2004, 2; Välimaa 2008, 15, 19).

Olen rajannut artikkelin tarkastelujakson kattamaan aikavälin 1980-luvun alusta 1990-luvun alkuun. Tällainen menneisyyden periodisointi on aina arvosidonnaista ja riippuvaista tutkijan jälkeensä määrittelemistä ominaispiirteistä, jotka erottavat eri aikakausia toisistaan (Wishard 2004, 308; Tosh 2010, 10). Perustelen aikarajaustani sillä, että tälle aikavälille ajoittuu mielenkiintoinen murroskohta, jolloin erilaisia institutionaalisia logiikoita edustavat sääntely/hyvinvointivaltiollistumisen kausi ja vähitellen päätään nostava kilpailuvaltiollistumisen kausi törmäsivät ja mahdollistivat neuvottelun vallitsevista arvoista, normeista ja toiminnan skaalapainotuksista. Tässä yhteydessä on toki muistutettava, että kansainvälistä kilpailukykyä pidettiin talouspolitiikassa tärkeänä jo 1950-luvulta alkaen, mutta koko yhteiskuntaan se levisi vasta 1980-luvulta lähtien (Heiskala & Luhtakallio 2006, 10–11). Vastaavasti kilpailu(kyky)politiikassa hyvinvointitulottavuus ei ole tyystin merkityksetön

kysymys, vaan siihen pyritään tasapäistävien poliittisten hankkeiden sijasta kilpailuvetoisilla hankkeilla (Moisio 2012, 168).

Käyttämäni tutkimusaineisto koostuu laitosten/osastojen toiminta- ja taloussuunnitelmista, tiedekunta-, laitos- ja osastoneuvostojen kokouksissa tehdyistä strategisista linjauksista ja päätöksistä sekä asianomaisissa yksiköissä työskennelleiden tutkimus- ja opetushenkilöiden henkilökohtaisista haastatteluista, heidän kirjoittamista asiantuntijakirjoituksista ja sanomalehdille antamista lausunnoista. Käsittelen esille nostamiani yksittäisiä henkilöitä heidän silloisen tittelin/virkanimikkeen mukaan, koska kaikki haastatellut eivät halunneet nimensä tulevan mainituksi. Laadullisen tekstianalyysin (Warren & Karner 2010), erityisesti retorisen analyysin (Palonen & Summa 1996) tarjoamin työkaluin etsin tutkimusaineistosta ja sieltä nousevista ”kertomuksista” sosiaalisesti, poliittisesti, taloudellisesti ja spatiaalisesti värittyneitä ilmauksia, joilla aikalaiset määrittivät edustamansa laitoksen/osaston eri tavoin skaalautuneita institutionaalisia logiikoita. Otan retorisen analyysin hengessä huomioon sen, että nämä ilmaisut eivät ole ainoita lajissaan, vaan päinvastoin enemmän tai vähemmän ristiriidassa kilpailevien vaihtoehtoisten retoristen ilmausten kanssa (Potter 1996, 106).

Kilpailuvaltiollistumisen institutionaaliset logiikat

Sosiaalista ja alueellista tasausta sekä valtiiovallan sääntelevää roolia talouskasvun synnyttämisessä ja kansallisen kilpailun patoamisessa painottanut ”kartellipolitiikka” (Fellman 2010; Ahlqvist & Moisio 2014) ja sitä ohjannut ”hyvinvointivaltiokapitalismin” (Heiskala 2006) tai ”vanhan sääntelyvaltiokapitalismin” (OECD 2003) logiikka haastettiin Suomessa 1980-luvun puoliväliin tultaessa. Tuolloin markkinajohtoisuuteen, kansainvälisyyteen, eri politiikan lohkot läpileikkaavaan kilpailukykyyn ja kaupunkikeskeisyyteen nojannut ”kilpailuvaltiokapitalismin” logiikka ryhtyi vähitellen valtaamaan alaa merkityksellisenä poliittis-taloudellisena järjestelmänä (Alasuutari 2006, 48–50; Heiskala 2006, 24; Kantola 2006, 159, 163, 165; Heiskala & Kantola 2010, 137–138).

Uuden kilpailulogiikan ohjaamana Suomen kilpailulainsäädäntöä ryhdyttiin uudistamaan vuonna 1982, ja se sai kokonaan uuden muodon vuonna 1988. Tuolloin siirtyi historiaan kansainväliseen markkinatalouteen sopimaton hintasäännöstely ja hintavalvonta. Samana vuonna toimintansa aloitti myös avointa kilpailukulttuuria yhteiskuntaan ajanut kilpailuvirasto. (Fellman 2010, 156–167.) Muita kilpailua korostavia muutoksia olivat pääomaliikkeiden ja pankkisektorin vapauttaminen, keskitetyimmän kaupunkivetoisen taloudellisen kehittämisen vahvistuminen osin maaseutualueiden kustannuksella sekä teknologisia innovaatioita korostavan tiedepolitiikan lanseeraaminen, josta vuonna 1983 perustettu, julkisen ja yksityisen sektorin tutkimusyhteistyötä rahoittava Tekes on paras esimerkki (Husso & Raento 2002, 263–265; Moisio 2012, 172).

Korkeakoulusektorilla kilpailukykyyn ja tehokkuuden merkityksen kasvu näkyi uusien institutionaalisten logiikoiden esiinmarssina ja vanhojen uudelleen skaalautumisena. Taus-talla vaikutti uusi valtiojohtoisen ohjauslogiikan haastanut managerialistisen logiikka, joka tähtäsi entistä tehokkaampaan itsesäätelävään yliopistoon niin Suomessa (Välimaa 1994) kuin muualla läntisessä Euroopassa (Neave 1988). Vuonna 1986 säädetty uusi korkeakoululaitoksen kehittämislaki (1052/1986) lisäsi merkittävällä tavalla paitsi korkeakoulujen perusrahoitusta, myös niiden itsesäätelyyn nojaavaa päätösvaltaa kun rehtorit ja tiedekuntien/osastojen johtajat kykenivät aiempaa vapaammin päättämään henkilöstön työtehtävistä sekä resurssien allokoinnista (Hölttä 1995). Vastapalvelukseksi korkeakouluilta odotettiin

tuloksellisuutta ja tilivelvollisuutta yhä laajemmalla skaalalla. Uuden yritysmäisen logiikan ohella perinteinen akateemisen profession logiikka muuttui yhä moniskaalaisemmaksi, kun kansainvälisen vaikuttavuuden merkitys korostui opetus- ja tutkimushenkilöstön työssä, ja se asettuikin kansallisen ja alueellisen tehtävän rinnalle merkitykselliseksi toiminnan kategoriaksi. (Kivinen ym. 1993, 194–195; Nevala 1999, 57–58, 75, 85; Hakala & Ylijoki 2001, 374; Husso & Raento 2002, 263–265; Kankaanpää 2013, 100–102, 108–109, 114–115.)

Tarkastelemieni korkeakoulujen rehtorit ottivat niin ikään kantaa alkaneeseen kilpailuvaltiollistumiseen. LTKK:n rehtori Juhani Jaakkolan (1998, 112–120) mukaan työnjakoon pyrittiin Suomessa liikaa alueelliselta pohjalta ja kilpailukyvyn kustannuksella. Hän totesi vuonna 1986 globalisaatioon perehtyneen taloustieteilijä Michael Porterin määrittelemiін yritysten kilpailustrategioihin viitaten, että Lappeenrannassa noudatettiin differointia eli erikoistumista sekä koulutusohjelmissa että tutkimusaiheiden valinnassa, mikä näkyi myös toiminnan tarkkana maantieteellisenä rajautumisena. Näin ollen LTKK ei monien muiden uusien korkeakoulujen tapaan ollut valinnut resursseja hajottavaa, yhteiskuntaa mahdollisimman täydellisesti palvelemaan pyrkivää yliopistotietä. ”Me emme siinä mielessä ole kaakkoissuomalainen korkeakoulu, että toimisimme ainoastaan tämän alueen ehdoilla. Meidän kapasiteettimme tähtää pohjoismaiseen ja kansainväliseen taitoon ja kilpailukykyyn”. (ES 4.9.1985)

Myös JOY:n rehtori Kyösti Pulliainen (1987) hahmotteli siihen asti voimakkaasti toimintaansa laajentaneen nuoren yliopiston eloonjäämisoppia. Sen mukaan yliopiston hengissä pysyminen tulevina vuosikymmeninä riippui sen antamasta maailmanluokan kasvatuksesta, rajoitetun tutkimusportfolion sisällä tehtävästä huippututkimuksesta, henkilöstön kesken tapahtuvasta kilvoittelusta osaamisen laadukkuuden parantamiseksi sekä tiivistä yhteyksistä elinkeinoelämään. Pulliaisen johtama yliopisto oli Suomessa eturivissä omaksumassa yrittäjämäisiä piirteitä niin hallintoon kuin resurssien jakoperiaatteisiin (Hölttä 1995, 227–231, 248–255; Clark 1998, 106–111). Tästä huolimatta yliopistosta ei pitänyt hänen mukaansa tehdä puhdasta yritystä eikä rehtorista toimitusjohtajaa (KM 28.5.1987). Pulliaisella oli selvä viesti myös Itä-Suomelle, kun hän totesi, ettei yliopisto ole maakuntaliitto eikä sitä pitänyt kehittää aluepoliittisin vaan tieteellisin tavoittein: ”Meidän tehtävämme on saada tänne fiksuja opiskelijoita. Meidän tehtävämme ei ole estää ihmisten muuttoa tai naulita heitä paikalleen”. (KM 15.10.1987)

Korkeakoulujen johdon tekemät strategiset linjaukset eivät anna kuitenkaan täydellistä kuvaa siitä, miten korkeakoulut suhtautuivat kilpailuvaltiollistumiseen. Kokonaisvaltaisemman kuvan nimissä analysoinkin seuraavaksi LTKK:n ja JOY:n ruohonjuuritason toiminnasta vastanneiden osastojen ja laitosten suunnitelmia, valintoja ja opetus- ja tutkimustoiminnan skaalapainotuksia.

LTKK – realismin ehdoilla, deterritoriaalisuuden puolesta

LTKK oli läpi 1980-luvun ja vielä pitkälle seuraavalle vuosikymmenelle opetuspainotteinen korkeakoulu, jossa tehty soveltava tutkimus oli pääosin (suur)yrityksiä palvelevaa maksullista palvelututkimusta. Tälle ajanjaksolle, jota eräs haastateltava nimitti brezhneviläisyyden ajaksi, oli tyypillistä suhteellisen kiireetön ilmapiiri, mikä mahdollisti hyvin luovienkin tutkimusideoiden kypsyttelyn rauhassa vailla suuria tulospaineita (Apulaisprofessori 1; ks. myös Kohvakka 2009, 146–147). Tuona aikana LTKK:n osastoilla tehtiin kuitenkin

kin useita merkittäviä tutkimukseen ja opetukseen vaikuttaneita pitkän tähtäimen painopistevalintoja, jotka skaalasivat niiden toimintaa kilpailuvaltiollistumista tukevaksi. Nämä valinnat eivät olleet yksimielisiä, vaan ne liittyivät usein osastojen välillä ja niiden sisällä käytyyn kilpaan opetus- ja tutkimusviroista sekä niiden opetus- ja tutkimusalojen määrittelystä.

Energiatekniikan osasto profiloitui 1980-luvulla vahvimmin suurten voimalaitosten, eritoten ydinvoimateknologian kautta (LTKK 1986). Tukenaan sillä oli Lappeenrannassa sijainnut Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (VTT) ydinvoimatekniikan laboratorion lämpö- ja virtaustekniikan jaosto. Ydinvoiman kannattavuutta perusteltiin LTKK:ssa sen suhteellisella halpuudella. Huolimatta korkeista investointikustannuksista erityisesti polttoaine- ja käyttökustannukset olivat pienet ja ydinjätteen varastointi suhteellisen edullista, mikä teki ydinvoimasta kustannustehokkaan energialähteen (ES 5.3.1978). Sähkötökniiikan professori perusteli valintaa tutkimustoiminnan tehokkuuslogiikalla; rajalliset resurssit kannatti panostaa vain siihen, mikä oli kustannustehokkaasti järkevää.

Energiatekniikassa pyrimme realistisuuteen. Olemme tietoisesti välttäneet eksoottisia tutkimuskohteita. Tietysti voi satsata suunnattomasti voimavaroja kun yrittää pyydystää Suomen leveysasteilla aurinkoenergiaa, mutta se ei kannata (ES 1.7.1980).

Myös korkeakoulun rehtori piti vuonna 1984 ydinvoimaa ainoana järkevänä – joskaan ei ongelmattomana – energiavaihtoehtona vielä pitkälle tulevaisuuteen (Jaakkola 1998, 132–139). Kun Suomen tulevaisuuden energiavaihtoehtoista keskusteltiin seitsemän vuotta myöhemmin, osaston energiatalouden professori puolusti ydinvoimaa samansuuntaisin taloudellista rationaalisuutta painottavin tehokkuusargumentein.

Valittavan vaihtoehdon perusvaatimuksena on sen realismisuus. Sen on myös edustettava koeteltua tekniikkaa, sen on oltava toimintavarma, luotettava ja turvallinen. Myös kustannusten on oltava tiedossa ja hyväksyttävällä tasolla (ES 6.10.1991).

Panostaminen ”pehmeisiin” energiavaihtoehtoihin (puu, tuuli ja aurinko) ei ollut LTKK:n mukaan järkevää taloudellisesti eikä aluerakenteellisesti, koska se pakottaisi ihmisiä tinkimään elintasosta ja muuttamaan maalle, omavaraisuuden lähteille (LTKK 1986, 11). Puhumalla ydinvoiman puolesta LTKK otti kantaa siis keskitettympien valta-, yhteiskunta- ja aluerakenteiden puolesta (vrt. Massa 1982, 136). Ydinvoimalat olivat tuolloin – ja ovat yhä – valtiotavetisia ja eritoten suurten, paljon energiaa tarvitsevien yritysten etuja ajavia keskitettyjä energiahankkeita, joiden tuottamaa sähköä ja lämpöä täytyi siirtää pitkiä matkoja (Melosi 2010, 52; Valentine & Sovacool 2010). Tämä puolestaan ohjasi aluerakennetta tiiviimmäksi ja urbaanimmaksi uuden kaupunkivetoisen aluepolitiikan hengessä.

Osittain ydinvoimatekniikan varjoon jäi 1980-luvun alussa muodostettu suurnopeustekniikan tutkimusryhmä, joka yhdessä Teknillisen korkeakoulun tutkijoiden kanssa kehitti uudenlaista hajautettua energiahuoltoa palvelevaa pienoisvoimalakonseptia (Larjola ym. 2010). Tämä kauppa- ja teollisuusministeriön sekä Tekesin rahoittama ”joka kodin voimalahanke” ei noussut vielä 1980-luvun aikana selkeäksi energiatekniikan osaston strategiseksi painopistealaksi, ja käytännön työtä tehtiinkin paljon Otaniemessä ja yrityskumppaneiden tiloissa (LTKK 1984; Apulaisprofessori 1; Laboratorioinsinööri 1). Suurnopeustekniikan asema oli joka tapauksessa parempi kuin Etelä-Karjalan kunnanisien ajaman maakaasututkimuksen, joka jäi osastolla lähinnä yksittäisten diplomi- ja lisensiaattitöiden asteelle (ES 26.2.1989).

Kesti aina 1990-luvun puoleenväliin ennen kuin suurnopeustekniikka nousi selkeämmin osaston strategiseksi keihäänkärjeksi. Tällöin erinäisistä lastentaudeista kärsinyt teknologia oli kehittynyt siihen pisteeseen, että sen turvin ryhdyttiin synnyttämään vakavasti otettavaa liiketoimintaa, joista merkittävimmät liittyivät bio- ja tuulivoimaloihin (Larjola ym. 2010, 16–17). Hajautetun energiajärjestelmän korostuminen skaalasi energiatekniikan osaston toimintaa paikallisemmaksi ja edisti – ainakin periaatteessa – osaltaan hajautetumpaa aluerakennetta ajavaa politiikkaa, kun ”tavallisen” kuluttajan ja paikallistason toimijoiden vaikutusvalta energiantuotannossa lisääntyi.

Konetekniikan osastolla käytiin 1980-luvun alussa neuvotteluja osaston opetus- ja tutkimussuuntauksesta sekä sitä kautta myös toiminnan skalaarisesta fokuksista. Osastolla oli jäänyt avoimeksi mekaanisen teknologian professorin virka edellisen viranhaltijan siirryttyä muihin tehtäviin. Tässä yhteydessä nousi esille ehdotus, jonka mukaan professuurin opetusala olisi muutettava konepajan tuotantotekniikasta mekaanisen puunjalostuksen tuotantotekniikkaan. Muutos olisi ollut toteutuessaan merkittävä, sillä se olisi ohjannut siihen asti lähinnä Etelä- ja Länsi-Suomen konepajateollisuutta palvellutta osastoa tukemaan vahvemmin metsäteollisuudesta riippuvaisen Kaakkois-Suomen talousalueen tarpeita. Muutosta ajanut osaston johtaja ja häntä tukeneet opiskelijat perustelivat ideaansa tarpeella muuttaa korkeakoulun profilia monipuolisemmaksi ja alueellisemmaksi.

[Puunjalostuksen tuotantotekniikka] *sopisi mainiosti yhteen talousalueen teollisuuden suuntauksen kanssa. Voidaan jopa katsoa, että aikoinaan LTKK:a perustettaessa on tapahtunut virhe, kun mekaanista puunjalostusta ei ole otettu mukaan. Suuntauksen valinta on hyvin periaatteellinen kysymys monipuolisuuden ja kiinteän kokonaisuuden välillä* [1].

Muutosehdotus jakoi osaston kahtia ja yllä mainittua kiinteää kokonaisuutta nousi puolustamaan suuri joukko osaston henkilökuntaa. Perusteluissaan he vetosivat siihen johdonmukaiseen linjaan, jolla osastoa oli kehitetty sen perustamisesta lähtien ja joka takasi sille valtakunnallisesti oman toiminta- ja vastuualueen. Asiasta jouduttiin lopulta äänestämään ja äänestyksen voittivat muutosehdotuksen vastustajat. Näin ollen mekaanisen puunjalostuksen suuntautumisvaihtoehto putosi kokonaan pois osaston pitkän tähtäimen suunnitelmista ja sen sijasta osasto jatkoi konepajateollisuutta palvelevan profiilinsa kehittämistä [2]. Tämä valinta ei palvellut Itä-Suomen etuja, missä konepajoja oli poikkeuksellisen vähän.

Edellä kuvatun linjavedon jälkeen konetekniikan osaston tutkimuksellisia painopisteinä olivat teräsrakenteet ja hitsaustekniikka (LTKK 1984, 21), joita tukemaan saatiin vuonna 1987 VTT:n konepajan tuotantotekniikan laboratorio. Tämän suuntauksen hengessä osastolla käynnistettiin vuonna 1985 korkeakoulun historian mittavin, laserhitsaukseen keskittynyt monivuotinen suurprojekti, jonka miljoonarahoituksesta vastasi Tekes. Hanketta pidettiin koko korkeakoulun imagon kannalta keskeisenä, sillä – toisin kuin vaikkapa mekaanisella puunjalostuksella – laserhitsauksella oli tuolloin tulevaisuuteen suuntautuneen ”high tech” – alan maine, jota hyödyntäen oli mahdollista luoda kontakteja lasertekniikkaa hyödyntäviin pohjoismaisiin ja englantilaisiin teknillisiin korkeakouluihin (HS 12.3.1986; ES 24.12.1986).

Konetekniikan osaston strategiset valinnat perustuivat 1980-luvulla erikoistumista ja kansainvälistymistä painottaviin logiikoihin, jotka skaalasivat osaston toiminnan entistä vahvemmin ulos Itä-Suomesta. Kotimaassa osaston tärkeimmät yrityskumppanit olivat Länsi-Suomessa, jossa konepajoja oli paljon ja niiden teknologinen taso jo valmiiksi suh-

teellisen korkea (Yliassistentti 1). Toisin sanoen konetekniikan osasto oli kilpailuvaltiollistumiskehitystä noudatelleen valmis tukemaan ensi sijassa jo valmiiksi kilpailukykyisiä paikkoja ja alueita, eikä niinkään luomaan yksin kokonaan uutta konepajateollisuutta teknologisesti alikehittyneimmille alueille, mikä oli ollut valtiovetoisen hyvinvointi/sääntelypolitiikan tavoite edellisinä vuosikymmeninä. Tämä käy selväksi myös mekaanisen teknologian professorin vuonna 1989 antamasta lausunnosta:

Itä-Suomen konepajat ovat selvästi jäljessä Länsi-Suomesta, missä kuljetaan kehityksen kärjessä ja kansainvälisen kehityksen mukana. Peräti 95 diplomi-työn tekijöistäni työskentelee Länsi-Suomessa. Ehkä tämä luku kertoo selvästi, mikä itäisessä Suomessa kiikastaa. Minulle on sanottu, että korkeakoulun tehtävä on korjata tämä asia. Ei se ole korkeakoulun vaan yritysjohdon asia. Meidän tehtävä on kouluttaa osaavia henkilöitä ja tuottaa uutta tutkimustietoa (KM 6.1.1989).

Tuotantotalouden osastolla tutkimuksen ja opetuksen pitkän tähtäimen suunnittelun lähtökohtana oli 1980-luvun alussa tehty havainto kansainvälisen kaupan kilpailutilanteen kiristymisestä, mikä asetti omat muutospaineesensa osaston koulutukseen. Osaston tehtävänä olikin valtakunnallisesti merkittävältä osalta tyydyttää kansainvälisellä kentällä toimivien (suurten) yritysten kasvava, entistä laajempiin taloudellisiin ja kaupallisiin taitoihin nojaava talousinsinööritarve [3]. Osastolla annettava yritysperustainen taloustieteen opetus poikkesikin skalaarisessa mielessä ”perinteisestä” taloustieteestä, jossa – metodologisesta kansainvälisyydestä huolimatta – fokus kohdistui vahvemmin Suomen kansantalouden eri lohkoille (vrt. Pihkala 2001, 578–579). Tuotantotalouden opetuksessa ei painottunut valtiokeskeisyys, vaan yritykset ja markkinat kiinnitettiin sellaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin suhteisiin, jotka ulottuivat kansallisten rajojen ulkopuolelle (vrt. Hodgson 1993; Taylor 1996).

Yritysperustainen taloustiede näkyi myös osaston saamien virkojen opetusalan määrittelyssä, joka korosti kansainvälisen skaalan merkitystä. Esimerkiksi vuonna 1981 perustetussa kansantaloustieteen lehtoraatissa osasto päätti rajata opetusalueen koskemaan erityisesti kansainvälistä taloutta ja yritysten teoriaa. Rajauksen tarpeellisuus selittyi sillä, että kansantaloustieteen opetuksesta ja tutkimuksesta oli löydettävä kytkennät muuhun osastolla annettuun yrityskeskeiseen opetukseen [4]. Lehtoraattia 1980-luvulla hoitanut Kalevi Kyläheiko vihkiytyi vuosikymmenen lopulla yhdysvaltalaiseen kauppakorkeakoulujärjestelmään ja haki sieltä korkeakoulun johdon valtuuttamana vaikutteita tuotantotalouden osastolla vuonna 1991 alkaneeseen kauppätieteiden opetukseen ja tutkimukseen [5]. Eri-tyisesti hän oppi arvostamaan sitä tehokkuus- ja kilpailulogiikkaa, joka eräistä ongelmista huolimatta (lyhytjänteinen tulosajattelu ja raaka sisäinen kilpailu) näytti toimivan USA:n johtavissa kauppakorkeakouluissa.

En voinut myöskään olla hämmästelemättä sitä tehokkuutta, jonka ’aito’ tulosvastuu (ts. lähes kaikkien suoritteiden asettaminen markkinatestiin) synnyttää. Koulutuspalvelut, yksittäiset kurssit, konsulttipalvelukset yms. evaluoidaan aina kriittisesti, korjaustoimenpiteisiin ryhdytään nopeasti ja epäonnistuneet (vähälle kysynnälle jääneet ja/tai rajusti arvostellut) kurssit (joskus myös luennoitsijat) poistetaan ohjelmasta. [...] Toivottavasti yhdysvaltalaiselle Business School -traditiolle niin tunnusomainen ’competitive spirit’ ulottuu tännekin ja lappeenrantalainen ekonomikoulutus lunastaa ne lupaukset, jotka sille voidaan perusteellisesti asettaa (Kyläheiko 1991, 1, 35).

Eräät tuotantotalouden osaston 1980-luvulla tekemät strategiset päätökset merkitsivät selvää deterritorialisuutta vahvistavaa kehityskulkua. Osaston tutkimus- ja opetushenkilökunta ohjasi Kaakkois-Suomen (metsä)teollisuudelle tehtyjä diplomitöitä sekä järjesti työministeriön rahoituksella alueellisia yrittäjäkursseja ja muuta aikuiskoulutukseen liittyvää toimintaa (Yliassistentti 2; ES 8.3.1983). Diplomitöitä ja suhteellisen lyhytkestoisia täydennyskoulutuskursseja ei voi kuitenkaan millään muotoa nähdä toimintana, johon osaston rakenteellinen kehittäminen tai pitkän tähtäimen strategiset ja operatiiviset suunnitelmat tähtäsivät (LTKK 1984). Päinvastoin, alueellista vaikuttavuutta pidettiin resursseja hajottavana toissijaisena polkuna, johon tempauduttiin mukaan ulkoisen paineen kasvettua suureksi ja joka liian suureksi kasvaessaan saattaisi uhata opetusta ja orastavaa tutkimusta [6].

Yksi hyvä esimerkki territoriaalisuutta heikentävästä strategisesta linjauksesta oli päätös jättää Suomen ja Itä-Euroopan maiden välistä SEV-kauppaa tutkiva tutkimusryhmä osaston ulkokehälle. Tutkimusryhmä oli päätetty perustaa 1975 alueellisten sidosryhmien, erityisesti Lappeenrannan kaupungin painostuksesta, joka toivoi ryhmän työn parantavan sen asemaa Leningradiin suuntautuvassa rajakaupassa (Kohvakka 2009). Säännöllisistä lupauksista huolimatta tutkimusryhmän kokoa ei kuitenkaan kasvatettu ja se jäi henkilöstöresurssi-suunnitelmissa muiden suuntautumisvaihtoehtojen jalkoihin, jotka saivat erityisesti uusia lehtoraatteja ja tutkimusorientoituneita yliassistentin virkoja (LTKK 1989, 148–149; LTKK 1993, 20). SEV-ryhmän ulkopuolisuudesta kertoi sekin, että sille osoitetut työskentelytilat olivat kampuksen ulkopuolella. Lopulta vuonna 1989 tuotantotalouden osasto päätti ajaa vähitellen alas SEV-tutkimuksen, jonka katsottiin palvelevan vain välillisesti osaston tavoitteita. Perusteluina olivat toiminnan alueellisesti skaalautuneen toimintalogiikan ylikorostuminen sekä matalahko tieteellinen taso.

SEV-projektille vuosien kuluessa asetetut odotukset ovat kohdistuneet käytännönläheiseen ja alueelliseen selvitystyöhön. SEV-projektin tavoitteita ei ainaakaan tällä hetkellä ole selvästi määritelty. Korkeakoulun johto toisaalta ja SEV-henkilöstö toisaalta näyttävät pyrkivän erilaisiin ratkaisuihin vaikka tavoitteenmäärittely ei näytäkään olevan selvä kaikille osapuolille. Tilannetta on vaikeuttanut SEV:in haluttomuus hyväksyä tehdyt [projektia] koskevat hallinnolliset ratkaisut [7].

JOY – tasapainoilua kilpailulogiikan ja skaalavastarinnan välillä

Joensuun korkeakoulu muuttui yliopistoksi vuonna 1984. Samaan aikaan sen omaperäinen osastorakenne korvautui perinteisillä tiedekunnilla, mikä teki siitä organisaatorakenteeltaan entistä enemmän muita monitieteisiä yliopistoja muistuttavan. Kilpailuvaltiollistumisen paineet näkyivät yliopiston toimintasuunnitelmissa, joissa korostui entistä vahvemmin tutkimuksen laadun merkitys. Joensuun korkeakoulun uusi rehtori, kemian professori Pentti Mälkönen oli huolissaan opetuspainotteisen korkeakoulun tieteellisestä tasosta korostaessaan vuonna 1982 tiedeyhteisönsä yleisvaltakunnallista tehtävää sekä tieteen kansainvälisyyttä ja yleismaailmallisuutta. Joensuussa oli kyettävä kilpailemaan etevimmistä aivoista ja suorittamaan kansainvälisesti arvostettua tutkimustyötä (Karjalainen 9.9.1982). Kilpailun vähittäinen kiristyminen ei tarkoittanut kuitenkaan vielä yliopiston sisäistä kilpailua muuten kuin virkojen osalta. Tutkimuksen kypsyttelyyn saattoi vielä 1980-luvulla käyttää aikaa vapaasti eikä raportointivastuuta suuremmin ollut (Apulaisprofessori 2; Tutkija 1; Tutkija 2).

Fysiikan ja kemian laitokset olivat Joensuun yliopiston harvoja ainelaitoksia, joissa suoritettiin monien (alueellisten) sidosryhmien toivomaa, teollisuutta palvelevaa tutkimustoimintaa. Fysiikassa tutkimus keskittyi moderniin optiikkaan ja kemiassa painopisteenä oli erityisesti organometallikatalyytit, jotka kiinnostivat suuria kotimaisia yrityksiä, kuten Nestettä ja Wärtsilää. Laitosten harjoittama tutkimus ei ollut kuitenkaan VTT:n tapaista suhteellisen lyhyen aikajänteen tilaustutkimusta vaan pikemminkin pitkäjänteisen – akateemiseen professioon kytkeytyvän – perustutkimuslogiikan ohjaamia monivuotisia hankkeita, joista ajan kanssa saattoi olla taloudellista hyötyä myös elinkeinoelämälle.

Joensuussa lähdettiin liikkeelle siitä, että tehtäisiin pitkäaikaisia, monivuotisia hankkeita, joissa keskeisenä komponenttina olisi akateeminen osaaminen ja tieteellinen julkaisutoiminta. Tärkeintä olivat julkaisut mahdollisimman hyvillä foorumeilla sekä opinnoitteet (Apulaisprofessori 2).

Territoriaalisesti tarkasteltuna fysiikan ja kemian laitokset ikään kuin skaalasivat itsensä ulos Itä-Suomesta 1980-luvun aikana. Vielä edellisellä vuosikymmenellä ne olivat keskittyneet kouluttamaan opettajia huutavasta opettajapulasta kärsineelle alueelle ja sitä kautta parantamaan sen koulutustasoa (Professori 1; Apulaisprofessori 2; Apulaisprofessori 3). Akuutti opettajapula poistui Itä-Suomesta nopeasti, jolloin oppiaineiden ”isänmaallinen tehtävä”, kuten eräs haastateltava asian ilmaisi, tuli loppuun saatetuksi (Apulaisprofessori 3). 1980-luku olikin molempien laitosten kohdalla perustan valamista sille, että tutkimustoiminta saataisiin skaalatuksi kansainvälisesti kilpailukykyisemmäksi ja universaalimmaksi (Clark 1998, 112–115). Tästä oli seurauksena se, että 1990-luvulla ”fysiikan laitos oli ehkä tunnetumpi kansainvälisesti kuin Suomessa” (Apulaisprofessori 3: ks. myös Kekäle 1997, 134, 173–180). Toinen fysiikan apulaisprofessori ilmaisi asian seuraavasti:

Tavoitteena oli jo 70-luvulla tuottaa julkaisuja ulkomaalaisiin lehtiin. Tämä oli ainut tavoite. Siitä kaikki lähtee. [...] Fysiikassa oli jo aikaisin tutkijan paikkoja yrityksissä ja silloin eivät monet edes ajatelleet menevänsä opettajiksi. Työllistymiselle ei ole ollut koskaan esteitä, jos on vain lähtenyt pois Joensuusta. Täällä ei ole yrityksiä, jotka palkkaavat meidän alan ihmisiä (Apulaisprofessori 4).

Keskittyminen tutkimukseen ja kansainvälisiin julkaisufoorumeihin ei tapahtunut kuitenkaan vastalauseita – ilman skaalavastarintaa. Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan päätoimiset tuntiopettajat ilmaisivat vuonna 1986 huolensa siitä, että ainelaitoksilla virkarakennetta kehitettiin tutkimusta tukevaksi muuttamalla tuntiopettajan toimia julkisen haun kautta täytettäväksi yliassistentin ja assistentin toimiksi. Tämä lisäsi kilpailua tutkijan toimista, missä pärjääminen oli opetusorientoituneille tuntiopettajille hankalaa, koska valinnat tehtiin julkaisutehokkuuden perusteella [8].

Kemian laitoksella suuntautumiskiista opetuspainottuneisuutta ja tutkimuspainottuneisuutta kannattaneiden välillä päättyi viimeksi mainittujen voittoon, minkä seurauksena vähemmän tutkimukseen suuntautuneet poistuivat yksi toisensa jälkeen laitokselta 1990-luvun alkuun tultaessa (Apulaisprofessori 2). Myös fysiikassa virkarakennetta vietiin ”korkeatasoisen tutkimushenkilöstön” suuntaan, jota pidettiin ”kansainvälisenä normina” [9]. Nämä päätökset irrottivat laitokset yhä vahvemmin Itä-Suomesta ja tekivät niistä täten kansainvälistä kilpailu(kyky)logiikkaa ja deterritoriaalisuutta vahvistavia toimijoita, kuten käy ilmi kemian apulaisprofessorin lausunnosta.

Korkeakoulujen osastot ja ainelaitokset kilpailuvaltiollistumisen rakentajina ja vastustajina 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa: Tapaustutkimuksina Joensuu ja Lappeenranta

Kemian kohdalla täytyy muistaa se, ettei me olla kovinkaan hyviä paikallisesti. Pohjois-Karjalassa on kemianteollisuutta sangen vähän. Kemian osaaminen ja tohtorit ovat sijoittuneet kansalliselle kemianteollisuuden sektorille. Toisaalta kemia on globaali aine. Sitä tekevät toista miljoonaa kemistiä ympäri maailmaa samalla tavalla ja ne julkaistaan kansainvälisissä julkaisusarjoissa, joissa kaikki tieto on yhteistä omaisuutta mutta on myös yhteiset kovat tieteenalakriteerit. Tässä mielessä ei ole kansallista tai alueellista kemiaa. Myös yrityskumppanit kansainvälistyivät. Neste pilkkoutui kolmeen osaan ja muun muassa muovipuoli jäi [vuonna 1994 perustetun] Borealis-yhtiön alle, jonka omistus ei tänä päivänä ole enää kotimaista. Tämä kuvaa sitä, että kemian ala ei ole mitään puhdasta kansallista toimintaa (Apulaisprofessori 2).

Yhteiskuntatieteiden painoarvo on ollut Joensuun yliopistossa aina vahva (Nevala 2009), luonnontieteilijöiden mielestä jopa liian vahva. Kuten fysiikan apulaisprofessori asian ilmaisi, ”kun humanisteilla ja kasvatustieteillä oli valta-asema, niin silloin tämä oli kansainvälisesti aika heikoissa kantimissa tämä yliopisto” (Apulaisprofessori 4). Lausuma kuvaa ennen kaikkea sitä, miten eri tavalla luonnontieteilijät käsitteellistivät kansainvälisyyden verrattuna ihmis- ja yhteiskuntatieteilijöihin. Luonnontieteissä kansainvälisyys merkitsi kansainvälisiä yhteisjulkaisuja kansainvälisissä tiedelehdissä sekä yhteistyötä globaaleilla markkinoilla toimivien (suurten) yritysten kanssa. Territoriaalisemmin asennoituksissa yhteiskuntatieteissä kansainvälisyys ymmärrettiin kansainvälisen tutkimusperinteen seuraamisena, osallistumisena lähiulkomailla (usein Pohjoismaissa ja Neuvostoliitossa) järjestettäviin konferensseihin ja niistä saatujen vaikutteiden soveltamisena usein kansalliseksi tai alueelliseksi miellettyihin tutkimuskonteksteihin (Lehtori 1; Tutkija 1; Tutkija 2). Nimenomaan territoriaalisuus ja valtiokeskeisyys ovat vallitsevina logiikoina luoneet mielikuvaa yhteiskuntatieteistä kansallisena ja/tai alueellisena tieteenalana (Taylor 1996, 1919; ks. myös Becher & Trowler 2001; Ylijoki ym. 2011). Näin oli pitkälti myös Joensuussa (ks. kuitenkin maantieteen osalta Paasi 2005), kuten käy ilmi yhteiskuntapolitiikan professorin lausunnosta:

Yhteiskuntapolitiikka ja sosiaalipolitiikka ovat tieteenalana ja oppiaineena hyvin kansallisia. Sosiaalipolitiikassa vielä 1990-luvun alkuun tultaessa suurin osa tutkijoista julkaisi suomeksi laitoksen omissa julkaisusarjoissa. Ulkomaisissa julkaisuissa ei ollut tutkimuksia juuri mitään. Akatemiassa humanistisessa toimikunnassa pidettiin dismeriittinä sitä, jos julkaisi ulkomailla vieralla kielellä. Tällainen tutkija ei täyttänyt sitä velvollisuuttaan, mikä hänellä on Suomea kohtaan (Professori 2).

Joensuun yhteiskuntatieteissä oli 1980-luvulla vallalla vahva yhteiskuntakriittinen suuntaus, jossa oli havaittavissa edellisellä vuosikymmenellä dominoineen radikaalin marxilaisen tiedekäsityksen jälkikaikuja (Paasi 2005; Nevala 2012; Kuusisto 2014). Erityisesti alue ja siellä ilmenevät sosiaaliset ongelmat olivat käsitteinä joensuulaisten yhteiskuntatieteilijöiden jatkuvan teoretisoinnin kohteena (Professori 2; Lehtori 1; ks. myös Paasi 2005, 617–618). Tässä prosessissa Itä-Suomi ja Pohjois-Karjala toimivat usein empiiristä havaintoainesta tarjoavana tutkimuskenttänä. Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa lehtorina ja tutkijana 1980-luvulla toiminut haastateltava kertoo:

Halusin selvittää yhteiskunnalliset tekijät näiden kasautuneiden ongelmien takana. [...] Yliopisto on luonteeltaan globaali ja kansainvälinen instituutio ja se voi sijaita missä tahansa. Se ei silti poista sitä seikkaa, että yliopisto sijaitsee tietyssä paikassa ja on tärkeää tutkia myös niitä asioita, jotka ovat yliopiston välittömässä ympäristössä (Tutkija 3).

Karjalan tutkimuslaitoksella työskennellyt tutkija näki asian samansuuntaisesti:

Jos ajatellaan 1980-lukua, niin erilaiset skaalat paikallisesta kansainväliseen oli jonkinlaisessa tasapainossa. Voidaan ehkä ajatella, että ne olivat 1980-luvulla paremmassa tasapainossa kuin nyt. Nythän kansainvälisyyttä korostetaan. Silloinkin oli kansainvälistä toimintaa, mutta minun osaltani se oli hyvin Pohjoismaa-suuntautunutta. Olin pohjoismaisissa aluetutkimuskuvioissa. Meitä yhdistivät samanlaiset ongelmat, juuri tämä hyvinvointivaltio ja alueellisen kehityksen ongelmat. Kaikki oli pinta-alaltaan isoja maita, joissa oli suuret alueelliset erot ja syrjäisillä alueilla oli muuttoliikettä ja rakenneongelmia. Paikallinen taso oli sillä tavalla mukana, että tutkimuskylät olivat aineistonkeruun kohteita (Tutkija 2).

Syrjäseutujen paikallisyhteisöjen sosiaalisia ongelmia tarkastelleet yhteiskuntatieteilijät muodostivat skaalavastarintaa harjoittaneen ryhmittymän, joka pyrki olemaan selkeä antiteesi ja vastavoima kaupunkikeskeistä taloudellista kehittämistä painottaneelle markkinavetoiselle kilpailuvaltiollistumislogiikalle (Moisio 2012, 173: ks. myös Kekäle 1997, 149). Tästä oli osoituksena yhteiskuntatieteiden tiedekunnan profiloituminen koulutusmielessä sosiaalityön ja aluesuunnittelun koulutusohjelmien kautta, joiden yhtenä pyrkimyksenä oli oman maakunta-alueen resurssien mobilisointi ihmisläheisellä tasolla [10]. Tämä suuntaus oli antiteesi korkeakoulukentässä vahvistuneelle tieteellis-teknilliselle, loogisiin kausaliitteihin ja universaaleihin selitysmalleihin nojaavalle realistiselle tai rationaaliselle suuntaukselle.

Ehkä paras esimerkki skaalavastarinnasta oli kuitenkin Karjalan tutkimuslaitoksella 1970-luvulla käynnistynyt kylätutkimus-hanke, jossa pohjoiskarjalaisia Sivakan, Rasimäen ja Hattuvaaran kylä lähestyttiin rakenteellisesta näkökulmasta. Toisin sanoen kylien kehitysongelmat sidottiin silloisia kansainvälisen maaseutusosiologian paradigmoja noudattaen osaksi laajempaa yhteiskunnan rakenteellista muutosta kohti kaupunkimaista markkinakapitalismia (Kumpulainen 2013, 13; ks. myös Knuutila & Rannikko 2008). Painottamalla Maseyn (1979) tavoin laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta paikkojen erilaisiin kehitysedellytyksiin, tutkijat nostivat ”kansallisen” merkityksellisimmäksi skaalaksi. Näin ollen he tekivät pesäeroa Tampereen yliopistossa vaikuttaneen aluetieteen professori Lauri Hautamäen ajamaan toimintatutkimukselliseen otteeseen, joka korosti kylien sisäisten kehitysheitojen (”paikallisen”) merkitystä (Kumpulainen 2013).

Silloinhan oli [vallalla] hautamäkeläinen tutkimussuuntaus, joka aktivoi kylätoimikuntia. Sen mukaan kylätoimikunnista ja kylän tasolta löytyi se ratkaisu maaseudun ongelmiin. Tämä oli toisenlainen tutkimussuuntaus kuin meidän harjoittama rakennesosiologinen suuntaus, joka katsoi, että kyseessä oli valtakunnan tason isot rattaat, jotka näitä kylä pyörittää. Me suuntasimme sannottavamme päätöksentekijöille, virkamiehille ja poliitikoille. Muistan käyneeni usean puolueenkin tilaisuuksissa kertomassa maaseudun tilanteesta, samoin kansalaisjärjestöissä. Ne olivat selvästi kansallisia tilaisuuksia ja kansallinen taso oli selvästi tärkein taso. Koulukunnista hautamäkeläinen ky-

Korkeakoulujen osastot ja ainelaitokset kilpailuvaltiollistumisen rakentajina ja vastustajina 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa: Tapaustutkimuksina Joensuu ja Lappeenranta

lätoiminta edusti valtavirtaa ja me olimme ikään kuin valtavirran kriitikkoja (Tutkija 2).

Merkille pantavaa on se, että kylätutkijoiden ohella yhteiskuntatieteilijöiden joukosta löytyi tutkijoita, jotka ajoivat (hajautettuun) kilpailuvaltiologiikkaan paremmin soveltuvaa, kaupunkien ja maaseudun parhaita piirteitä yhdistävää aluekehitystulkintaa (Eskelinen & Virkka 1989; Vartiainen 1991). Joensuulainen maantieteilijä Perttu Vartiainen (1991) nimitti tätä tulkintaa 1990-luvun alussa ”kaupunkiseutuistumiseksi”, jossa verkostomaisesti toisiinsa kytkeytyneitä kaupunkiseutuja tarkastellaan niiden omista lähtökohdista ja paikkaan sidotuista toimintaedellytyksistä käsin. (ks. tarkemmin Moisio 2012, 181–187). Erityisesti yliopiston Pohjois-Karjalan elinkeinoelämälle osoittamaan panokseen pettyneet lääninhallituksen, maakuntaliiton ja kauppakamarin edustajat (Kohvakka 2013; Tutkija 4) panivat 1980-luvun jälkipuoliskolla hyväksyvästi merkille sen, että yhteiskuntatieteiden piirissä vahvistui kaupunkiseutujen kilpailukykyintressit paremmin huomioiva aluetaloustieteellinen ote, jota puolestaan yliopiston eräät, oman alansa resurssikehityksestä huolestuneet sosiologitautaiset tutkijat kritisoivat [11]. Globaalien markkinasuhteiden laajenemisen ja syvenemisen paikallisiin vaikutuksiin tietoteollistuvassa yhteiskunnassa perehtynyt aluetaloustieteen tutkija kuvasi toimenkuvaansa 1980-luvun jälkipuoliskolla seuraavasti:

Uuteen, 1980-luvulla alkaneeseen aluepolitiikkaan otin osaa. Olin mukana siinä, kun 80-luvun lopulla käynnistettiin uutta kaupunkipolitiikkaa, niin semmoisessa työryhmässä olin mukana. Sitten tämä 1986 alkanut pohjoismainen verkostotalouskeskustelu, niin se liittyi aika paljon tähän uuteen aluepolitiikkaan, koska siinä pohdittiin uudella tavalla tämän alueellisen työnjaon kysymystä. Se ei ollut enää vain uusien sivutoimipaikkojen sijoittamista, kuten vanhan aluepolitiikan aikana, vaan ajateltiin verkosto-organisaatioita. [...] Sen aikaisissa [virkojen] pätevyysvaatimuksissa asetettiin [alueellisia] odotuksia. Ja kauppa- ja teollisuusministeriön rahoittama [Pohjois-Karjalan] metsäteollisuuden kehittämisprojekti sekä kaupunkiliiton [Elinkeinorakenteen murros ja sen hallinta] -hanke liittyivät olennaisesti näihin odotuksiin (Tutkija 1; vrt. Ruuskanen 2003, 42).

Sosiologien ja aluetaloustieteilijöiden tai kylä- ja kaupunkitutkijoiden näkemys- ja painotuseroja ei pidä liioitella. Uskallan silti väittää, että kriittiseen lähestymistapaan vihkiytyneiden yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa vahvistui 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa tieteenalalle tyypillinen moniäänisyys (ks. Kekäle 1997; Ylijoki 1998), jossa kriittisyys kohdistui vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän ohella toisinaan myös hieman erilaista paradigmaa edustaviin kollegoihin.

Johtopäätökset

Erilaiset tehokkuus- ja tulosvastuupaineet eivät olleet tehneet vielä 1990-luvun alussa läpimurtoa tarkastelemieni yliopistojen opetukseen ja tutkimukseen (vrt. Kohvakka 2009; Nevala 2009). Tästä huolimatta uskallan esittää tulkinnan, että niin Lappeenrannasta kuin Joensuusta löytyi jo 1980-luvulla osastoja, laitoksia ja yksittäisiä opettajia ja tutkijoita, jotka olivat (pro)aktiivisesti ajamassa sekä kilpailuvaltiollistumista että kilpailu(kyky)logiikkaa edustamaansa organisaatioon. Erityisesti jos tilannetta tarkastelee aluerakenteen ja toi-

minnan skaalapainotusten näkökulmasta, niin kaupunkikeskeinen taloudellinen kehittäminen, talouselämän ja innovaatiotoiminnan alueellinen keskittyminen sekä kansainvälisen skaalan limittyminen osaksi muita skaaloja (Moisio 2012, 173) korostuivat niin Lappeenrannassa kuin Joensuun fysiikan ja kemian laitoksilla.

LTKK:n osastojen rakennetta määrittäneissä strategisissa valinnoissa ja käytännön (opetus)toiminnassa oli silmiinpistävää se, että ne tukivat jo valmiiksi vauraan Etelä- ja Länsi-Suomen kehitystä entistä kilpailukykyisemmäksi. Alueellisessa mielessä osastojen toimintalogiikka oli siis selvän keskittävää ja (teknologisesti) kehittyneitä kaupunkikeskuksia tukevaa. Hyvinvointi/sääntelylogiikan innoittamana perustetun LTKK:n odotettiin alun perin toimivan vahvasti Itä- ja Kaakkois-Suomen tasaista aluekehitystä tukevana korkeakouluna. Alueen (metsä)teollisuudelle tehtävistä diplomitoista ja alueellisista yrittäjäkursseista huolimatta LTKK:n keskeiset, organisaation kehitykseen pitkällä tähtäimellä vaikuttaneet valinnat olivat rationaalisuus- ja tehokkuuslogiikan kyllästämiä, ja ne tähtäsivät selkeästi opetuksen ja tutkimuksen deterritoriaalisuuden korostumiseen.

JOY:n profiili monitieteisenä yliopistona näkyi myös monipuolisempaan suhtautumiseen kilpailuvaltiollistumiseen ja sen deterritoriaalisuutta korostaneisiin ilmentymiin. Fysiikan ja kemian laitokset muistuttivat kansainvälisyyttä ja tehokkuutta painottaneilla ”rationaalisilla” valinnoillaan Lappeenrannan osastoja, kun taas ”kriittisen” tutkimusotteen yhteiskuntatieteissä vahvan aseman saavuttivat sekä skaalavastarintaa tehneet hyvinvointi/sääntelylogiikan tukijat että kilpailuvaltiollistumiseen paremmin sopeutuneet kaupunkiseutu- ja verkostotaloustutkijat, mikä teki tieteenalasta Joensuussa moniäänisen. Yhteiskuntatieteilijöitä yhdisti kuitenkin toiminnan territoriaalinen ote; he olivat vahvasti Itä-Suomeen sitoutuneita toimijoita. Kriittisyyttä painottanut tieteenalalogiikka merkitsi tosin sitä, etteivät yhteiskuntatieteilijät ottanut juurikaan osaa tietynlaisen ennalta määritellyn karjalaisen omakuvan kirkastamiseen, mikä osoittautui pettymykseksi etenkin monille maakunnan poliitikoille.

Yliopistot ovat monimutkaisia ja -äänisiä, erilaisten ristiriitojen ja neuvottelujen kautta jatkuvasti tuotettavia organisaatioita. Yhdessä artikkelissa ei ole mahdollista tavoittaa yliopistojen dynamiikan ja sen yhteiskunnallisten seurausten koko rikkautta. Olen pyrkinyt tässä artikkelissa nostamaan esiin viitteitä siitä, kuinka tärkeää on tarkastella niin eri tiedekuntien, osastojen ja laitosten välillä kuin niiden sisällä käytäviä neuvotteluja opetus- ja tutkimustoimintaa ohjaavista institutionaalisista logiikoista, toiminnan skaalapainotuksista sekä niiden (de)territoriaalisista seuraamuksista. Edes tieteenalakulttuuriltaan ja toimintalogiikoiltaan suhteellisen homogeenisinä pidetyt luonnontieteet ja teknilliset tieteet eivät ole välttämättä niin yksiäänisiä kuin ensinäkemältä saattaa näyttää. Mahdollisen ylitulokinnan riskit tiedostaen olen valmis esittämään, että ainakin Lappeenrannasta ja Joensuusta löytyi eri tieteenalojen piiristä ristiriitojen värittämiä neuvotteluja, joiden ratkaisemisella tiettyjen osapuolten eduksi oli omat kilpailuvaltiollistumiseen heijastuvat seuraamuksensa. Näitä kysymyksiä olisi hyvä analysoida tarkemmin myös muiden yliopistojen osalta.

Viitteet

- [1] Mekaanisen teknologian professorin viran täyttöön liittyvä opetusalan täsmennys. Koneenrakennuksen laitosneuvosto 4.2.1981.
- [2] Mekaanisen teknologian viran täyttöön liittyvä opetusalan täsmennys. Koneenrakennuksen laitosneuvosto 25.2.1981. Mekaaninen puunjalostus tuli osaksi osaston opetusta

ja tutkimusta vuonna 1993, minkä jälkeen se toimi yhtenä osaston painopiste alana noin kymmenen vuoden ajan. Ks. Kohvakka 2009, 181–182, 226–227, 266.

- [3] Tuotantotalouden osaston PT-suunnittelun lähtökohdat. Tuotantotalouden laitosneuvosto 11.3.1980.
- [4] Muistio kansantalouden lehtoraatista. Tuotantotalouden laitosneuvosto 31.3.1981
- [5] Kalevi Kyläheiko: Kansainvälisiä vertailukohtia ja etenemissuuntia. Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun hallitus 29.11.1989.
- [6] Täydennyskoulutustoiminta. Tuotantotalouden laitosneuvosto 22.6.1982.
- [7] Muistio SEV-projektin asemasta. Tuotantotalouden osastoneuvosto 10.5.1989.
- [8] Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan henkilöstösuunnitelma vuodelle 1988. Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvosto 28.5.1986.
- [9] Fysiikan laitos, toiminta- ja taloussuunnitelma 1992–1996. Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvosto 15.8.1990.
- [10] Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 1988–1992. Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan tiedekuntaneuvosto 3.6.1986.
- [11] Vuosien 1986–1987 toiminta- ja taloussuunnitelman tarkistus. Karjalan tutkimuslaitoksen johtokunta 15.5.1985; Karjalan tutkimuslaitoksen vanhemman tutkijan (yhteiskuntatieteellinen aluetutkimus) ylimääräisen toimen täyttäminen. Karjalan tutkimuslaitoksen johtokunta 12.6.1987.

Lähteet

Joensuun yliopiston arkisto (Itä-Suomen yliopisto, Joensuu ja Kuopio):

Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvoston pöytäkirjat 1984–1992.
Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan tiedekuntaneuvoston pöytäkirjat 1984–1992.
Karjalan tutkimuslaitoksen johtokunnan pöytäkirjat 1980–1992.

Lappeenrannan teknillisen yliopiston arkisto (Lappeenranta):

Hallituksen pöytäkirjat ja kokouskutsut 1989.

Energiatekniikan laitos- ja osastoneuvostojen pöytäkirjat ja kokouskutsut 1980–1992.

Konetekniikan laitos- ja osastoneuvostojen pöytäkirjat ja kokouskutsut 1980–1992.

Tuotantotalouden laitos- ja osastoneuvostojen pöytäkirjat ja kokouskutsut 1980–1992.

Sanomalehdet

Etelä-Saimaa (ES):

ES 5.3.1978. Mitä sitten kun öljyä ei enää saa?

ES 1.7.1980. Omaleimainen korkeakoulu.

ES 8.3.1983. Professori Teemu Aho: Yrittäjäkurssin hakuaika päätymässä.

ES 4.9.1985. Juhani Jaakkola, 50: ”Tähtäämme myös kansainväliseen kilpailukykyyn”.

ES 24.12.1986. Uuden teknologian viritykset.

ES 26.2.1989. Assistenttien aliarvostuksen tuloksena tutkijapula.

ES 6.10.1991. ”Ympäristön vuoksi lisää ydinenergiaa”.

Helsingin Sanomat (HS) 12.3.1986. Laser tuli Lappeenrantaan.

Karjalainen 9.9.1982. Korkeakoululle avunpyyntö työllisyyden hoitamiseksi.

Karjalan Maa (KM):

KM 28.5.1987. ”Valtiontaloutta pitäisi hoitaa järjellä”.

KM 15.10.1987. Rehtori Kyösti Pulliainen: Yliopisto ei ole konsulttitoimisto.

KM 6.1.1989. Lappeenranta kaupittelee itseään Itä-Suomeen.

Haastattelut

Yhteensä neljäntoista Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa ja Joensuun yliopistossa 1980–90-luvuilla työskennelleen opettajan ja tutkijan teemahaastattelut. Näistä haastatteluista seitsemän on artikkelin kirjoittajan tekemiä (tallenteet tekijän hallussa) ja seitsemän nauhoitettu Joensuun yliopiston muistitieto -projektin yhteydessä (tallenteet Suomalaisen kirjallisuuden seuran Joensuun perinnearkistossa).

Kirjallisuus

- Ahlqvist, Toni & Moisio, Sami 2014. Neoliberalisation in a Nordic State: From Cartel Polity towards a Corporate Polity in Finland. *New Political Economy* 19 (1), 21–55.
- Alasuutari, Pertti 2006. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.), *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 43–64.
- Becher, Tony & Trowler, Paul R. 2001. *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the culture of disciplines.* Buckingham: Open University Press.
- Bourdieu, Pierre 1977. *Outline of theory of practice.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, Peter 1990. *The French historical revolution. The Annales School 1929–89.* Stanford: Stanford University Press.
- Clark, Burton 1987. *The Academic Life. Small Worlds, Different Worlds.* Princeton: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.
- Clark, Burton 1998. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation.* Oxford: Pergamon.
- Clark, Burton 2004. *Sustaining Change in Universities. Continuities in Case Studies and Concepts.* Maidenhead: Open University Press.
- Eskelinen, Heikki & Virkkala, Seija (toim.) 1989. *Talouden verkostot ja alueellinen muutos.* Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Fellman, Susanna 2010. Kilpailupolitiikka koordinoitussa markkinataloudessa – Kartelli- ja kilpailulainsäädäntö Suomessa 1958–1988 institutionaalisen taloushistoriallisesta näkökulmasta. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 106 (2), 141–161.
- Fraser, Alistair 2010. The craft of scalar practices. *Environment and Planning A* 42 (2), 332–346.
- Hakala, Johanna & Ylijoki, Oili-Helena 2001. Research for whom? Research orientations in three academics cultures. *Organization* 8 (2), 373–380.
- Heiskala, Risto 2006. Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.), *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Heiskala, Risto & Kantola, Anu 2010. Hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan. Teoksessa Pietikäinen, Petteri (toim.), *Valta Suomessa.* Helsinki: Gaudeamus, 124–148.

- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva 2006. Johdanto: Suunnittelutaloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan? Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.), Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 7–13.
- Hodgson, Geoffrey M. 1993. *Economics and Evolution: Bringing Life Back into Economics*. Cambridge: Polity Press.
- Husso, Kai & Raento, Pauliina 2002. Science policy and research in Finland. *Fennia* 180 (1–2), 261–274.
- Hölttä, Seppo 1995. *Towards the Self-Regulative University*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jaakkola, Juhani 1998. Suunta ja synergiaa: rehtorin puheita yliopiston alkuvuosikymmeniltä. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.
- Kaarninen, Mervi 2000. *Murros ja mielikuva*. Tampereen yliopisto 1960–2000. Tampere: Vastapaino.
- Kaiser, Robert & Nikiforova, Elena 2008. The performativity of scale: the social construction of scale effects in Narva, Estonia. *Environment and Planning D: Society and Space* 26 (3), 537–562.
- Kankaanpää, Jenni 2013. Kohti yritysmäistä hyöty-yliopistoa. Valtiovallan tahto Suomessa vuosina 1985–2006 ja kokemukset kolmessa yliopistossa. Turku: Painosalama.
- Kantola, Anu 2006. Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.), Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 156–178.
- Kekäle, Jouni 1997. *Leadership Cultures in Academic Departments*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kerr, Clark 1994 [1963]. *The uses of the university*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kivinen, Osmo; Rinne, Risto & Ketonen, Kimmo 1993. *Yliopiston huomen*. Korkeakoulu-politiikan historiallinen suunta Suomessa. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Klinge, Matti 1990. *Helsingin yliopisto 1917–1990*. Helsinki: Otava.
- Kodeih, Farah & Greenwood, Royston 2014. Responding to Institutional Complexity: The Role of Identity. *Organization Studies* 35 (1), 7–39.
- Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti 2008. Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa: Knuuttila, Seppo, Rannikko, Pertti & Oksa, Jukka (toim.), *Kylän paikka*. Uusia tulkin-toja Sivakasta ja Rasimäestä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–22.
- Kohvakka, Mikko 2009. *Kasvukertomus*. 40-vuotiaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston elämäkerta. Jyväskylä: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Kohvakka, Mikko 2013. Verkostot korkeakouluja niiden toiminnan skaaloja muokkaavana voimana Itä-Suomessa 1970- ja 1980-luvulla. *Historiallinen aikakauskirja* 111 (3), 307–321.
- Kumpulainen, Kaisu 2013. Tutkimusmatka suomalaiseen kylätutkimukseen. *Maaseudun uusi aika* 21 (2–3), 12–22.
- Kuusisto, Alina 2014. Maakunnan ja tieteen välissä. Tutkimus Joensuun korkeakoulun politisoitumiskeskustelun diskursseista pohjoiskarjalaisessa lehdistössä 1969–1975. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kyläheiko, Kalevi 1991. *Kauppatieteellinen koulutus 1990-luvun haasteiden edessä: kokemuksia USA:n johtavista kauppakorkeakouluista*. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.

- Larjola, Jaakko; Arkkio, Antero & Pyrhönen, Juha (toim.) 2010. Suurnopeustekniikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lawrence, Thomas B.; Suddaby, Roy & Leca, Bernard (toim.) 2009. Institutional work. Actors and Agency in Institutional Studies of Organizations. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu 1984. Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tutkimuspoliittinen ohjelma. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.
- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu 1986. Energia – yhteiskunta – ympäristö. Itä-Suomen V tiedepäivät 13.–14.3.1986. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.
- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu 1989. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu. Toimintakertomus 1.8.1986–31.12.1987. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.
- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu 1993. Tilastoja ja tunnuslukuja 1992. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu.
- Mansfield, Becky 2005. Beyond rescaling: reintegrating the ‘national’ as a dimension of scalar relations. *Progress in Human Geography* 29 (4), 458–473.
- Massa, Ilmo 1982. Pehmeän energian kova todellisuus. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.), *Energia, kulttuuri ja tulevaisuus*. Porvoo: WSOY, 128–164.
- Massey, Doreen 1979. In what sense regional problem? *Regional Studies* 13 (2), 233–243.
- Melosi, Martin 2010. Energy Transitions in Historical Perspective. Teoksessa Nader, Laura (toim.), *The Energy Reader*. Chichester: Wiley-Blackwell, 45–60.
- Moisio, Sami 2012. Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Tampere: Vastapaino.
- Neave, Guy 1988. On the Cultivation of Quality, Efficiency and Enterprise: An Overview of Recent Trends in Higher Education in Western Europe, 1986–1988. *European Journal of Education* 23 (1-2), 7–23.
- Nevala, Arto 1999. Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Nevala, Arto 2006. Korkeakouluhistorian linjoja. *Historiallinen aikakauskirja* 104 (3), 306–311.
- Nevala, Arto 2009. Uudisraivaaja. Joensuun yliopiston 40-vuotishistoria. Saarijärvi: Joensuun yliopisto.
- Nevala, Arto 2012. ”Siihen kommunistien pesään sä et mene.” Tiede ja politiikka valokeilassa Joensuun korkeakoulun alkutaipaleella. Teoksessa Kivirauma, Joel, Jauhiainen, Arto, Seppänen, Piia & Kaunisto, Tuuli (toim.), *Koulutuksen yhteiskunnallinen ymmärrys. Social Perspectives on Education*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 276–298.
- OECD 2003. *OECD Reviews of Regulatory Reform in Finland. A New Consensus for Change*. Paris: OECD.
- Paasi, Anssi 2005. Kansallisten ja kansainvälisten paineiden välissä: suomalaisen sosiaali- ja kulttuurimaantieteen kehityksen kontekstualisointia. *Social & Cultural Geography* 6 (4), 616–629.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) 1996. Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino.
- Pihkala, Erkki 2001. Taloustieteet. Teoksessa Tommila, Päiviö & Tiitta, Allan (toim.), *Suomen tieteen historia. 2. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet*. Helsinki: WSOY, 538–611.

- Potter, Jonathan 1996. Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pulliainen, Kyösti 1987. Uhka, valinta, vastuu. *Sanansaattaja* 17 B, 2–13.
- Ruuskanen, Petri 2003. Verkostotalous ja luottamus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salo, Matti 2003. Pohjoinen alma mater. Oulun yliopisto osana korkeakoululaitosta ja yhteiskuntaa perustamisvaiheista vuoteen 2000. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Scott, John C. 2006. The mission of the university, Medieval to postmodern transformations. *The Journal of Higher Education* 77 (1), 1–39.
- Spicer, André 2006. Beyond Convergence Divergence Debate: The Role of Spatial Scales in Transforming Organizational Logic. *Organization Studies* 27 (10), 1467–1483.
- Taylor, Peter J. 1996. Embedded statism and the social sciences: opening up to new spaces. *Environment and Planning A* 28 (11), 1917–1928.
- Tight, Malcolm 2003. *Researching Higher Education*. Maidenhead: Open University Press.
- Thornton, Patricia; Ocasio, William & Lounsbury, Michael 2012. *The Institutional Logics Perspective. A new Approach to Culture, Structure, and Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Tosh, John 2010. *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of modern history*. Harlow: Longman.
- Valentine, Scott Victor & Sovacool, Benjamin K. 2010. The socio-political economy of nuclear development in Japan and South Korea. *Energy Policy* 38 (12), 7971–7979.
- Warren, Carol & Karner, Tracy 2010. *Discovering qualitative methods: field research, interviews and analysis*. New York: Oxford University Press.
- Vartiainen, Perttu 1991. Seutuistuminen yhteiskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103 (2), 75–86.
- Wishard, David 2004. Period and Region. *Progress in Human Geography* 28 (3), 305–319.
- Välimaa, Jussi 1994. A Trying Game: Experiments and Reforms in Finnish Higher Education. *European Journal of Education* 29 (2), 149–163.
- Välimaa, Jussi 2008. Cultural Studies in Higher Education Research. Teoksessa Välimaa, Jussi & Ylijoki, Oili-Helena (toim.), *Cultural Perspectives on Higher Education*. Dordrecht: Springer, 9–25.
- Ylijoki, Oili-Helena 1998. Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio. Tampere: Vastapaino.
- Ylijoki, Oili-Helena; Lyytinen, Anu & Marttila, Liisa 2011. Different research markets: a disciplinary perspective. *Higher Education* 62 (6), 721–740.

FM Mikko Kohvakka työskentelee Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa ja viimeistelee väitöskirjaansa *Itä-Suomen yliopiston Historia- ja maantieteiden laitokselle*